

Notícies del Parc

pàgines 3, 4, 5 i 6

Flora

Les varietats antigues
de fruiters

Mireia Sisquella - Associació l'Era

pàgines 7, 8, 9 i 10

Fauna

L'almesquera

Pere Aymerich i Boixader

Joaquim Gosálbez i Noguera

pàgines 11, 12, 13 i 14

Recerca

Més de tres segles d'història:
les exploracions florístiques
al Cadí-Moixeró
i muntanyes veïnes

Ignasi Soriano

Neus Ibáñez

pàgines 15, 16, 17, 18 i 19

Opinió

pàgina 20

Activitats

pàgines 21

Itineraris

Tancalaporta

Manel Figuera i Abadal

pàgines 22 i 23

Llegendes i tradicions

El geperut del Cadí

Albert Rumbo

pàgines 24 i 25

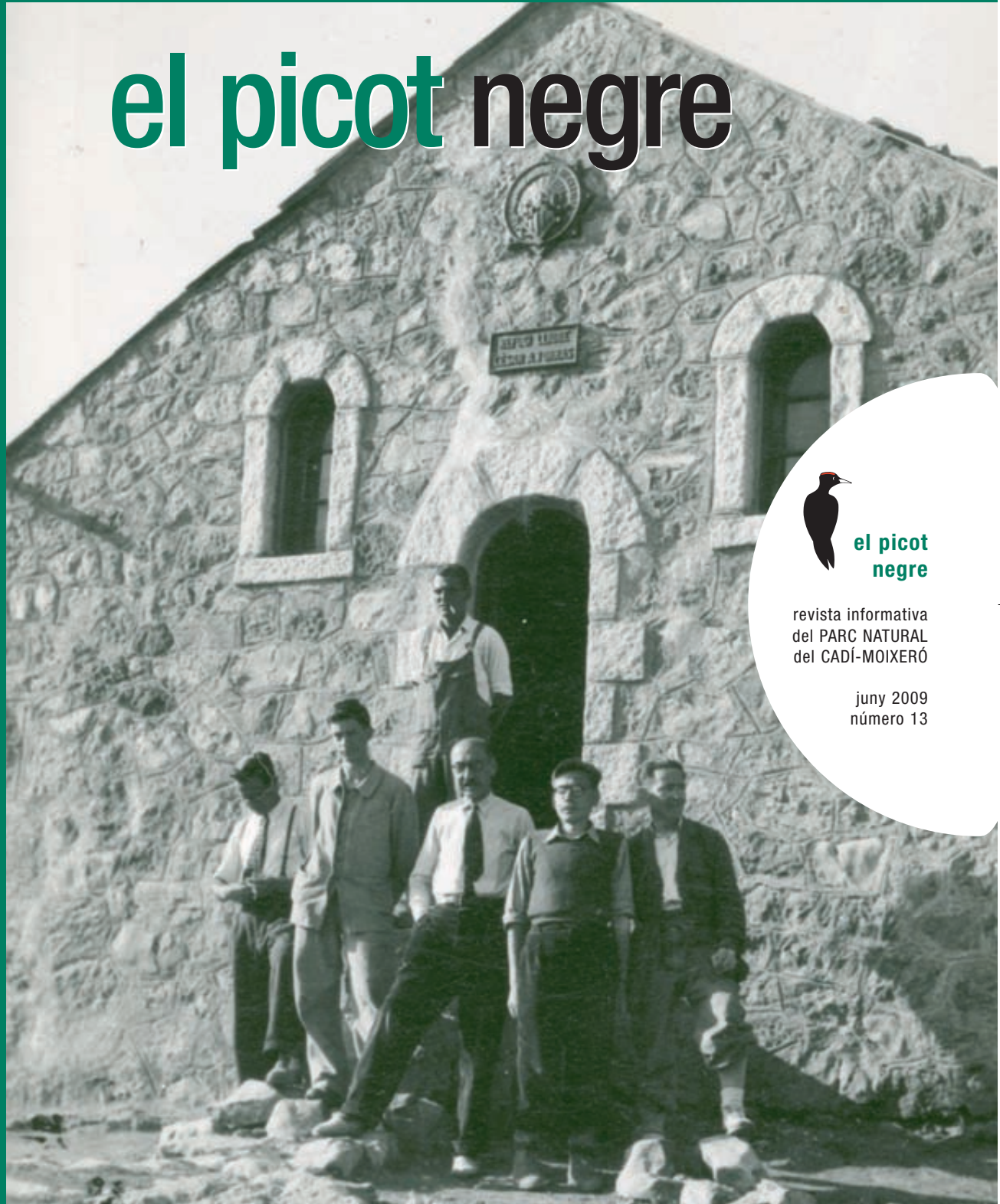
Entrevista

Brígida Rosinyol

pagesa de Bagà

pàgines 26 i 27

el picot negre

**el picot
negre**

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Deixem enrere un hivern dels d'abans, amb fred i molta neu caiguda setmana rere setmana, complicant el trànsit de vehicles, dificultant la circulació de persones, requerint treballs de neteja de neu i eliminació de gel, i fent difícil la vida a la muntanya a la nostra flora i fauna. Un hivern normal; com ha de ser. El fet més positiu ha estat l'exuberància de la vegetació durant la primavera, amb l'ajut de la neu fosa i de les pluges i els fins ara pocs danys ocasionats. Alguna franja de pins tombats, d'altres trencats, arbres caiguts tapant pistes i alguna esllavissada. La brigada del Parc ha actuat en els llocs més urgents i es preveuen actuacions de diferents unitats del Departament de Medi Ambient i Habitatge.

2

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

edita:

Parc Natural del Cadí-Moixeró

fotografies:

Arxiu del Parc Natural del Cadí-Moixeró /
Arxiu de Tritó / Consorci de Turisme de l'Alt
Berguedà / Mireia Sisquella / Pere Aymerich /
Arxiu de l'Institut Botànic de Barcelona / Steve
Pepper / Joan Ribera / Manel Figuera / Jordi
Pardinilla

fotografia portada:

Participants a la campanya de l'Institut Botànic de
Barcelona
a la Serra del Cadí (1949), a la porta del refugi de Prat
d'Aguiló

Arxiu de l'Institut Botànic de Barcelona,
autor de la foto: Pere Montserrat

fotografies contraportada:

Pera caixa de dona

Mireia Sisquella

Almesquera sortint de l'aigua

Pere Aymerich

El coll dels Terrers, amb el seu plegament

Manel Figuera

dibuixos:

Almesquera

Daniel Olivera

disseny i maquetació:

Tritó. Antoni Casals

impressió:

Impremta Boixader, SCP

dipòsit legal:

B-27066-03

Amb l'estiu ens arriba la calor, la floració als prats alpins, les cries dels grans herbívors com l'isard, el cabirol i el cérvol, el vol dels ocells novells, la pujada dels ramats als prats més alts i la circulació de més persones per la muntanya. Benvingudes siguin perquè gaudeixen del nostre ric patrimoni natural, que entre tots ajudem a conservar, i ajuden alhora a generar una activitat econòmica necessària. La important assistència a les moltes activitats que cada trimestre organitzen les persones de l'àrea d'ús públic del parc natural és sens dubte un bon termòmetre d'aquesta aflluència de visitants i del paper dinamitzador que juga el Parc en aquests municipis. Cal destacar les activitats didàctiques per a tots els públics sobre el llop, organitzades durant aquest estiu conjuntament amb el Consorci Turístic de l'Alt Berguedà i els Ajuntaments de Gisclareny, Gósol, Saldes, i la Diputació de Barcelona.

És temps d'inici d'obres i planificació de noves actuacions. Instal·lació de nova senyalització, repàs de basses contra incendis, adequació d'àrees recreatives, millora de senders (aquest any toca la pujada al Pas dels Gosolans, entre altres), nous abeuradors, passos canadencs, un nou mirador a Massanés, acabar les obres del Centre d'Interpretació de la flora del parc a Tuixent, i més coses que s'expliquen en aquest Picot Negre. Tot plegat fet amb ganes, temps i recursos. Amb més mitjans, més coses es poden fer.

Us convidem a gaudir d'aquest estiu esplendorós, i de la propera tardor, que de ben segur serà fantàstica, passejant per les carreteres, pistes i senders del Parc, assegurant-vos una sorpresa a cada revolt, a cada pas. I gosem demanar-vos la vostra complicitat perquè puguem continuar junts mantenint aquesta natura, aquestes muntanyes, tan ben conservades com fins ara. El premi de fruit de la seva bellesa i el llegat que deixarem a les generacions que ens segueixen val la pena.

EDITORIAL

Jordi García Petit
director

NOTÍCIES

Noves taules a l'àrea recreativa del Torrent de Cerc

A l'àrea recreativa del Torrent de Cerc, al municipi d'Alàs i Cerc, s'han substituït les taules i bancs ja que el seu estat general era molt deplorable.

S'han instal·lat sis noves taules, quatre d'aquestes amb capacitat per a quatre persones i les altres dues amb capacitat per a sis. La fusta d'aquestes taules està tractada amb sals ecològiques (sistema d'impregnació en autoclau) per

a poder resistir les condicions de la intempèrie.

Retirada d'arbres caiguts a l'Inglà

La brigada del Parc Natural del Cadí-Moixeró, juntament amb la col·laboració de l'Associació Protectora de Disminuïts Psíquics del Berguedà, ha retirat gairebé una quarantena d'arbres caiguts que hi havia al mig de la pista forestal de la vall de l'Inglà, a Bellver de Cerdanya. Els arbres, que van caure la passada Setmana Santa, fruit de la pluja, el vent i la neu, barraven completament el pas entre l'àrea recreativa de l'Inglà i el refugi dels Cortals, situat a 1.608 metres d'altitud. També s'han retirat arbres caiguts a la pista de la vall de Ridolaina.

Les tasques han consistit a trossejar i apilar els troncs i branques gruixudes als costats del camí, i la brancada s'ha eliminat mitjançant una biotrituradora o bé trossejant-la ben fina i escampant-la lluny del camí.

Arbres caiguts en altres zones del parc (els Orris i Platissà; l'Artic; coll de Mola; etc.) seran retirats per les brigades forestals dependent dels tècnics forestals de les comarques.

3

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Nous cartells als municipis del Parc

S'han instal·lat cartells a l'entrada de tots els pobles del parc, seguint amb el programa de renovació de l'antiga senyalització, per tal que

s'ajusti al Manual de senyalització, on s'informa que pertanyen a l'espai natural protegit.

Convocatòria d'ajuts 2009

El dia 30 de gener, mitjançant la Resolució MAH/87/2009, es va fer pública la convocatòria d'ajuts per al finançament d'actuacions als espais naturals protegits de Catalunya. A través d'aquesta convocatòria, el parc ha registrat i tramitat 38 sol·licituds, de les quals 15 pertanyen a ens locals, 20 a propietaris particulars, masovers, arrendataris, i 3 a entitats sense ànim de lucre.

Mitjançant aquests ajuts es construeixen i es milloren infraestructures ramaderes, es recuperen prats de pastura, s'adeqüen infraestructures d'ús públic (senders, miradors, àrees de lleure...), es restauren murs de pedra, ermites, etc.; així com també serveixen per al foment d'activitats d'educació ambiental.

Fotografies:

A dalt, a la dreta, col·locació de taules a l'àrea recreativa del Torrent de Cerc

A l'esquerra, a dalt, treballs de manteniment de la brigada del Parc i, a sota, els nous cartells col·locats als municipis del Parc

Arxiu del Parc Natural del Cadí-Moixeró

Centre d'interpretació de la flora a Tuixent

Aquest any s'han iniciat les obres de construcció del nou centre d'interpretació de la flora del Parc a Tuixent. L'edifici s'està construint al terreny on hi havia l'antiga casa forestal, que es va enderrocar a finals de l'any passat, perquè la seva reforma no era viable econòmicament ni tècnica. A grans trets, el centre constarà d'una sala amb una exposició permanent, una sala polivalent per xerrades i presentacions, una aula de treball, una recepció i un petit arxiu. La conclusió de les obres, si no sorgeixen grans contratemps, està prevista per aquest novembre.

NOTÍCIES

4

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Projecte turístic a l'entorn del llop

El Consorci de Turisme de l'Alt Berguedà i el Parc Natural, juntament amb els Ajuntaments de Saldes i Gósol, han endegat un projecte turístic a l'entorn del llop que pretén portar el projecte "L'udol, material didàctic sobre el llop" a les famílies de la comarca o a les que hi vinguin a fer una visita. Els tallers es duran a

terme a Gisclareny (2 de maig i 1 d'agost), Gósol (6 de juny i 5 de setembre) i Saldes (4 de juliol i 3 d'octubre), entre els mesos de maig i octubre, cada primer dissabte de mes. Per altra banda, es projecta organitzar unes jornades tècniques sobre la incidència del llop i altres espècies en la ramaderia, l'agricultura i el turisme, en què es donin a conèixer experiències en altres zones i es debati sobre avantatges i inconvenients.

Seguiment del llop

Els llops encara no han donat senyals de presència aquest any. El 2008 es va tancar amb 8 ovelles mortes i la presència segura de 3 llops diferents dins el Parc, identificats a partir d'anàlisis genètiques d'excrements localitzats. No hi ha cap indicatiu de reproducció. Durant l'hivern els agents rurals i guardes de reserves han fet el

seguiment en 40 itineraris diferents per comarques pirinenques, amb molt pocs indicis detectats, a causa de la gran presència de neu. Per preparar la pròxima campanya de prevenció d'atacs del llop, es va celebrar a Saldes una reunió amb ramaders de les zones afectades.

Presència de l'ós

Al llarg de l'hivern, ens han arribat diferents fotografies de possibles petjades d'ós, que han resultat pertànyer a altres espècies. Se segueix,

doncs, sense noves dades d'aquesta espècie en el Parc Natural i entorns.

Fotografia:

A dalt, obres de construcció del Centre d'interpretació de la flora a Tuixent

Arxiu del Parc Natural del Cadí-Moixeró

A sota, cartell informatiu de les activitats "L'udol del llop"

Consorci de Turisme de l'Alt Berguedà

NOTÍCIES

Jornada de respecte a l'entorn

“Coneixement i Respecte de l'entorn” ha estat el títol que ha aplegat a Avià més de 600 alumnes de 6è de primària i de 1r d'ESO de les escoles i els instituts del Berguedà. Els alumnes participants, distribuïts en grups heterogenis per edat i població, van realitzar un recorregut d'uns 8 quilòmetres, que es va iniciar amb la visualització d'un audiovisual, a l'Ateneu Avianès. Al llarg de l'itinerari van fer diferents activitats i tallers relacionats amb el coneixement del medi natural de la comarca.

Al final del recorregut, al pla de Santa Maria d'Avià, hi havia un seguit de parades de les entitats que van col·laborar en la jornada. Les propostes eren diverses, des de la visita a l'es-

glésia romànica de Santa Maria d'Avià, demostracions de rescat amb gossos, normes de seguretat a la muntanya, jocs gegants, etc. El Parc Natural del Cadí-Moixeró va participar amb dues activitats del kit “L'udol, material didàctic sobre el llop”, que pretén donar a conèixer el llop, i conservar i divulgar el patrimoni cultural i natural relacionat amb l'espècie.

Les activitats proposades per aquesta jornada van ser: **Atrapes per menjar**, que permet mostrar les relacions de dependència que s'estableixen entre els animals en una xarxa tròfica i **Ensuma el teu territori**, per donar a conèixer el marcatge que fa el llop en el seu territori i la delimitació del territori mitjançant l'olfacte.

Festa de l'arbre a les escoles

Un any més, el Parc Natural ha organitzat la Festa de l'arbre a les escoles, amb l'objectiu de donar a conèixer la vegetació de la zona i ensenyar als nens i a les nenes com ser respectuosos amb els arbres i els boscos. Els escolars també han adquirit coneixements de com plantar i tenir cura dels arbres.

Durant el període comprès entre el 3 i el 27 d'abril, 287 alumnes, de totes les edats, han participat en plantades d'arbres a diferents indrets dels seus municipis. Les escoles participants són: CEIP Galceran de Pinós, de Bagà; CEIP Sant Llorenç, de Guardiola de Berguedà; CEIP Santa Margarida, de Gósol; CEIP L'Albiol, de Sant Julià

de Cerdanyola; CEIP Pedraforca, de Saldes; CEIP de Tuixent; i CEIP Serrat Voltor, de Vallcebre.

La plantada ha estat de 70 arbres, majoritàriament espècies autòctones i en alguns indrets plantes medicinals i aromàtiques i també arbustos.

La brigada del parc s'ha encarregat de les tasques de condicionament de bona part dels indrets on es feien les activitats i ha participat i ha ajudat els nens i nenes en les feines de plantació dels arbres.

Casa del Riu i Parc dels Búnquers de Martinet

El Parc Natural i l'Ajuntament de Martinet de Cerdanya promocionaran conjuntament aquest estiu els equipaments de la Casa del Riu i el Parc dels Búnquers per tal de facilitar la visita conjunta d'aquestes instal·lacions a totes les persones que visitin la població de Martinet. Els visitants podran conèixer millor els valors naturals dels

nostres rius, a la vegada que descobriran una de les obres d'enginyeria de defensa militar més espectaculars de Catalunya, que sortosament mai va ser utilitzada, però que resta com a testimoni d'un episodi històric del nostre país molt poc conegut.

5

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Fotografies:

Arxiu del Parc Natural
del Cadí-Moixeró

Setmana dels insectes

Durant la setmana del 2 al 8 de juny, en col·laboració amb l'entitat de la Catalunya nord OPIE LR (Office pour les insectes et leur environnement), s'ha dut a terme la **Setmana dels insectes**, amb diverses accions per a la sensibilització sobre aquest grup d'invertebrats. Els objectius han estat els d'organitzar activitats adreçades als joves i al gran públic per mostrar la importància dels insectes per a l'equilibri de la biodiversitat i millorar la imatge d'un grup envoltat de prejudicis i falses veritats.

Des del Parc s'han previst dues activitats:

Dissabte, 6 de juny - Urús

El món de les abelles

Ha donat a conèixer la vida social de les abelles i nocions bàsiques sobre apicultura. Els participants han tingut l'oportunitat de visitar un abellar. A càrrec d'Eric Gras, agent rural i especialista en apicultura.

Cims de Catalunya

CIMS de Catalunya és un llibre editat per l'editorial Alpina –editorial degana a Catalunya en cartografia de muntanya– amb fotografies de Francesc Muntada i textos de Jordi Lalueza. Un llibre de muntanya que vol ser diferent dels que habitualment es publiquen. A partir de la selecció de 65 cims emblemàtics d'arreu de Catalunya, des de les serres litorals tarragonines fins als Pirineus o des del Tibidabo fins a la Pica d'Estats, per ordre d'altitud –que queden plasmats en una fotografia i en un text allusiu–, els autors busquen oferir una visió real però filtrada per la seva pròpia intuïció, la qual han bastit sobre la base d'un profund coneixement tècnic i d'un irrenunciable respecte als valors naturals i culturals del paisatge. D'aquesta manera, les fotografies no són simples postals que il·lustren un text sinó que són

Diumenge, 7 de juny – Bellver de Cerdanya

Els insectes i el medi. Relació amb l'home

Ens ha acostat a la metodologia de captura i estudi dels insectes, la seva interrelació amb el medi i els seus beneficis per a la natura i per a l'home. A càrrec d'Amador Viñolas i Joan Bentanachs, entomòlegs, especialistes en escarabats – Museu de Ciències Naturals de Barcelona

resultat d'una mirada experta de muntanyenc a la recerca de l'essència del paisatge, mentre que els textos no són ni simples descripcions de relleus i presències vitals, ni l'enumeració de rutes d'ascensió; sinó que són la translació de les vivències d'un alpinista que alhora és biòleg.

Les paraules sinceres i sentides amb què l'ex-president de la Generalitat, el Sr. Jordi Pujol, ha tingut en prologar el llibre, subratllen el caràcter d'element vertebrador que té l'excursionisme en la identitat nacional catalana.

Quatre dels cims (les Penyes Altes de Moixeró, la Tosa d'Alp, el Pedraforca i el Vulturó) que s'hi descriuen es troben dins els límits del Parc Natural del Cadí-Moixeró, fet que ve a confirmar un cop més la transcendència d'aquesta àrea en l'àmbit excursionista, i la valua cabdal que té com a espai natural d'alta muntanya.

6

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Fotografia:

A dalt, participants a l'activitat "El món de les abelles"
A sota portada del llibre *Cims de Catalunya*
Arxiu del Parc Natural del Cadí-Moixeró

FLORA

Les varietats antigues de fruiters

Mireia Sisquella i Montagut

Enginyera agrícola.
Associació l'Era, Espai de Recursos Agroecològics.

Fotografies:

Al lateral: a dalt, pera Lluïsa i a sota, diferents exemplars de pera cuixa de dona
A dalt, cistell de pomes
A sota, pomera terrera
Mireia Sisquella.

Les varietats antigues de fruiters

Poma sang de llebre, poma cul de truja, poma morro de vedell, pera cuixa de dona, pera Lluïsa, pruna colló de frare... Ja són poques les persones que han sentit alguns d'aquests noms. Es tracta de noms locals que defineixen varietats antigues de fruiters que generalment estaven destinades al consum familiar, tot i que en alguns casos es podien vendre als mercats propers. Se seleccionaven buscant varietats adaptades a les condicions locals, o a la capacitat de conservació dels seus fruits sense necessitat de càmera ni de cap mena de tractament. La majoria havia anat passant de casa en casa sobretot mitjançant empelts, i podien créixer bé en el nou indret.

Què se n'ha fet d'aquestes varietats? L'interès per la biodiversitat i la presa de consciència de conseqüències mediambientals del "desenvolupament" de les societats és a l'origen de nous estudis que ens permetin retrobar-nos amb el medi. L'any passat, el Parc va encarregar a l'associació l'Era, Espai de Recursos Agroecològics, un treball de prospecció al Parc Natural del Cadí-Moixeró per tal de buscar el màxim d'informació respecte als fruiters de varietats antigues que encara queden pels diferents municipis. No és el primer treball de prospecció que es fa, i com que es tracta d'un recurs viu, on cada persona aporta una nova font d'informació, és difícil donar per acabada una feina d'aquest tipus. L'objectiu és conèixer quins fruiters hi ha, de quins només en queda el record i, sobretot, trobar els informadors que ens puguin explicar el màxim de detalls de cada varietat, per després multiplicar-les i així conservar el patrimoni genètic i cultural de la zona.

El Parc Natural del Cadí-Moixeró és ple d'una riquesa en flora i fauna indiscutible, així com en moltes d'aquestes varietats de fruiters, que

malauradament amb els anys s'han anat oblidant. D'una banda (sobretot a la Cerdanya) el procés d'urbanització de les zones rurals i el conseqüent abandonament de les terres ha fet que moltes de les varietats antigues hagin desaparegut o que els arbres hagin passat desapercibuts i restin abandonats. Si mirem pels voltants de les masies, de les cases de pagès o pels marges dels camps, encara hi podem descobrir un interessant món de varietats ara pràcticament desconegudes. Per altra banda, la modernització de l'agricultura ha comportat que molts d'aquests fruiters (així com ha passat amb les varietats hortícoles) s'hagin substituït per varietats modernes, cosa que ha provocat una ràpida erosió genètica.

7
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Una biodiversitat que estem perdent

Les varietats introduïdes estan seleccionades per obtenir una bona producció, un bon calibre o bona resistència al transport, i deixen de banda moltes de les seves altres qualitats. Segurament, la més interessant és que acostumaven a ser arbres molt rústics, adaptats a les condicions locals i poc sensibles a plagues o malalties. Els seus fruits solien ser de llarga durada, característica que els permetia guardar la fruita durant molt de temps per anar-la consumint durant tot l'hivern, que era quan més escassejava per aquests municipis.

8

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Deixar perdre aquesta gran varietat de fruiters ens ha dut a canviar els nostres hàbits de consum. Abans disposàvem de varietats de pomes o peres guardades en palla o en caixes a l'altell de casa que s'anaven menjant fins a la primavera, i que donaven pas a degustar amb una certa enyorança les primeres cireres. Actualment consumim fruites durant tot l'any, i fora de temporada, és a dir, sense conèixer el seu cicle ni el moment de collita, que generalment ens dóna el seu punt òptim de sabor i d'aportació de nutrients. Possiblement no siguem prou conscients d'aquest canvi en els hàbits de consum, però podem reflexionar-hi quan comprem a ple hivern unes cireres, que després de ser collides a Xile i posades dins una càmera, viatgen durant dies i s'acaben venent a milers de

quilòmetres de distància, amb el suposat cost energètic i econòmic que això ben segur té.

La transmissió del saber

Un dels punts més importants en qualsevol prospecció és el contacte amb els coneixedors d'aquestes varietats, que ja comencen a ser pocs i generalment d'edat avançada. De poc serveix localitzar una pomera en mig d'un prat si no en sabem el nom, les seves característiques o els seus usos. Identificar una varietat antiga té molt més sentit si tenim la informació que l'acompanya, i per això cal trobar les persones que recorden i guarden a la seva memòria el que els havia estat transmès a través de la tradició oral. En fer la prospecció pel Parc la rebuda de la gent ha estat excel·lent, i les entrevistes han estat molt fluides, creant un intercanvi d'informacions que en algun cas ens portava a conèixer la vida dels néts o fins i tot besnéts, sense saber si ells mai s'interessaran pels fruiters que tant ha estimat el seu avi.

FLORA

Les varietats antigues de fruiters

Fotografies:

A dalt, poma pic blanc
Al costat, a l'esquerra, codony i
a la dreta, poma sang de llebre
de Vallcebre.

Mireia Sisquella

FLORA

Les varietats antigues de fruiters

Gran part dels coneixedors d'aquestes varietats coincideixen a dir que abans no podien triar massa la fruita que menjaven... Evidentment els paladars estaven més acostumats a menjar pomes amb un gust més amarg, o fruits silvestres poc dolços, que s'han vist abandonats per nous sabors més "suaus". Però també cal reconèixer que la gran varietat ens permetia tenir fruits amb diferents utilitzacions. La pèrdua d'aquestes varietats no només comporta una erosió de la biodiversitat, sinó també la pèrdua de part del nostre patrimoni cultural.

Possiblement, ara a poques cases es cuini l'ànec amb peres, i si es fa, segurament ja no sigui el mateix. Abans es feia amb *peres de coure*, que són extremadament dures i es tarda molt en ser cuinades. Però com són peres que no són massa bones per menjar crues, per la seva duresa, aspecte o grandària, es van anar substituint per aquelles varietats més modernes i comercials, fàcils de trobar als mercats, però poc recomanables per a l'elaboració d'aquest plat. Per

tant, restem exposats a perdre aquesta recepta de la nostra tradició culinària.

El mateix passa amb les pomes, ja que la gran quantitat de varietats existent ens permet trobar-hi diferents usos. La *poma pesquina* o *d'escalivar*, molt adient per fer al forn; la *poma cul de truja*, bona per a les amanides –pel seu toc àcid–; la *poma del ciri*, molt olorosa i bona per perfumar la roba posant-la dins l'armari, o la *poma allioli*, bona per afegir-la a l'allioli de codony, tant popular per aquestes contrades.

Els noms locals

És difícil arribar a conclusions pel que fa a la nomenclatura. Les varietats antigues acostumaven a tenir noms relacionats amb el moment de la collita o amb la forma del fruit. Amb el temps i l'expansió d'aquestes varietats que passaven d'un poble a un altre, els noms podien quedar lleugerament modificats. Si a això li afegim el fet que els coneixements es transmetien de generació a generació per tradició oral, i que sovint els records –o la memòria– no són nítids i es van perdent, podem deduir que al final és fàcil trobar un mateix fruit anomenat de diferents maneres (segons la comarca, el poble, la finca o fins i tot la família). Per una altra banda, aquests mateixos factors poden haver fet que amb un mateix nom s'identifiquin fruits ben diferents.

Fotografies:

A dalt, a l'esquerra, morera negra, i a la dreta, perer de Puigcerdà
A sobre, pruna blanca i pomera del tot vermella.

Al costat, presseguer verd.

Mireia Sisquella

9
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

10

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Gràcies a l'estudi s'ha pogut veure com, malgrat que hi hagi moltes varietats que ja siguin només un record i molts noms s'hagin oblidat, n'hi ha que es conserven en bon estat, i moltes d'altres que encara es poden recuperar. S'han agafat mostres per empeltar de gran part de les varietats trobades i es farà un arborètum al Parc, amb la intenció no només que aquestes varietats no es perdin, sinó que un cop recuperades es puguin seguir reproduint.

El fruiter més representat al Parc és la pomera, amb moltes varietats conegudes i amb una gran quantitat d'exemplars localitzats, però sense un nom que identifiqui de quina varietat es tracta. En segon lloc trobem els perers, sobretot a la zona de la Cerdanya.

En aquest cas podem destacar que malgrat que aparentment s'han trobat menys noms, això no es correspon del tot amb el nombre de peres trobades, ja que sota el mateix nom podem identificar varietats diferents. Per exemple, la *pera d'hivern* i la *pera de coure* són denominacions que descriuen una característica del fruit, comú a diverses varietats.

Encara queda feina per fer...

La recerca feta ens ha donat molt bons resultats. D'una banda, hem sentit anomenar més de 200 fruiters, uns setanta dels quals amb suficient informació com per localitzar-los i descriure'ls. I d'altra banda, n'hi ha un centenar més,

dels quals encara no s'ha pogut obtenir suficient informació. El balanç ens dóna una idea de la riquesa del patrimoni genètic que encara hi ha per estudiar, i de la importància de seguir-hi treballant. Poder continuar el treball amb un cert grau d'urgència és important, perquè aquells que encara tenen la memòria històrica pel que fa als noms i característiques d'aquests fruiters són en la majoria dels casos persones d'edat avançada i que poden ser els darrers que ens puguin transmetre aquesta informació.

Des d'aquí volem agrair la col·laboració de totes aquelles persones que ens han dedicat el seu temps i ens han aportat informació, coneixements i saviesa. I especialment a aquells que amb tota la seva estimació han estat mantenint algunes d'aquestes varietats als seus horts, multiplicant-les i cuidant-les, evitant que es perdessin. La implicació de totes elles és indispensable per anar avançant en la conservació de la biodiversitat.

FLORA

Les varietats antigues de fruiters

Fotografies:

A dalt, a l'esquerra, pera Sarmenya, i a la dreta, poma cul de truja

Al costat, poma morro de vedell
Mireia Sisquella.

FAUNA

L'almesquera

L'almesquera

L'almesquera o talp d'aigua (*Galemys pyrenaicus*) és un dels mamífers més singulars i desconeguts que es pot trobar en l'àmbit del Cadí-Moixeró. Es tracta d'un insectívor d'hàbits aquàtics i emparentat de forma llunyana amb els

Pere Aymerich i Boixader
Biòleg

Joaquim Gosálbez i Noguera
Catedràtic del Departament de Biologia Animal, Universitat de Barcelona

Fotografia:

La cura del pelatge és molt important per a l'almesquera, i quan es pentinen poden adoptar postures ben estranyes
Pere Aymerich i Boixader.

talps, que viu només en algunes zones del nord de la península ibèrica. És un animal escàs, que ha desaparegut de diversos llocs a causa de la degradació dels rius i que es pot considerar amenaçat. Es pot considerar com una relíquia vivent, ja que les almescures vivien fa milions d'anys pràcticament en tot Europa, però avui només queden aquesta almescura ibèrica i l'almescura russa (*Desmana moschata*), dels rius de plana de Rússia. A Catalunya l'almescura es troba només als rius pirinencs del Ripollès, la Cerdanya, l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà i l'Aran.

Un animal adaptat a la vida aquàtica

L'almesquera és de mida mitjana-petita, amb una longitud total d'uns 24-28 cm, dels quals més de la meitat corresponen a la cua. Les dues extremitats són molt diferents de mida. L'anterior és més petita que la posterior que té un peu gran, de 3,1-3,8 cm. El pes sol estar entre els 50 i els 75 g. El crani és allargat i estret, de 3,1-3,4 cm de llargada i 1,3-1,7 cm d'amplada. La mandíbula mesura 2,1-2,4 cm, amb 44 dents, de les quals cal destacar el gran desenvolupament de les dues primeres incisives superiors que són altes, triangulars, tallants i ocupen tota la part anterior de la maxil·la.

Presenta una coloració general gris molt fosc, amb tons bruns al dors, més clara als flancs i d'un blanc platejat a la regió ventral. Quan se submergeix a l'aigua, el pelatge genera reflexos metàl·lics que trenquen la seva imatge i ràpidament es confon amb el fons, de manera que és molt difícil poder seguir-la durant un temps, a no ser que hi hagi molt poca fondària.

La forma general de l'almesquera és estreta a la part anterior i s'eixampla cap a la part posterior del cos. El cap està acabat en una llarga trompa, d'uns 2 cm de longitud, molt mòbil i sensible, amb la qual localitza les seves preses. És l'òrgan sensorial per excel·lència. Està proveïda d'un gran nombre de terminacions nervioses que li permeten localitzar els animals aquàtics dels quals s'alimenta. Es guien pel tacte i l'olfacte. La trompa concentra un gran nombre de protuberàncies epidèrmiques que poden detectar les vibracions i les variacions de pressió provinents de les ones de xoc de la seva natació i, per contacte, dels detalls i les formes del relleu.

11
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Al seu extrem superior sobresurten dues narines que presenten unes vàlvules que es tanquen durant la immersió. La regió facial està recorreguda, als dos costats, per una filera de vibrisses tàctils, que disminueixen de mida des de l'extrem anterior a la base, que contribueixen a donar informació a l'animal del medi que l'envolta durant la prospecció de les pedres del fons dels rius. Els ulls són diminuts, cosa que fa pensar que té una capacitat visual pràcticament nul·la, i segurament només serveixen per informar de canvis d'intensitat de llum. De fet és un animal que viu a les fosques, ja que la seva activitat és fonamentalment nocturna i subaquàtica.

Les oïdes no presenten pavellons auriculars, de manera que l'orifici auditiu està cobert pel pelatge.

12

el picot negre

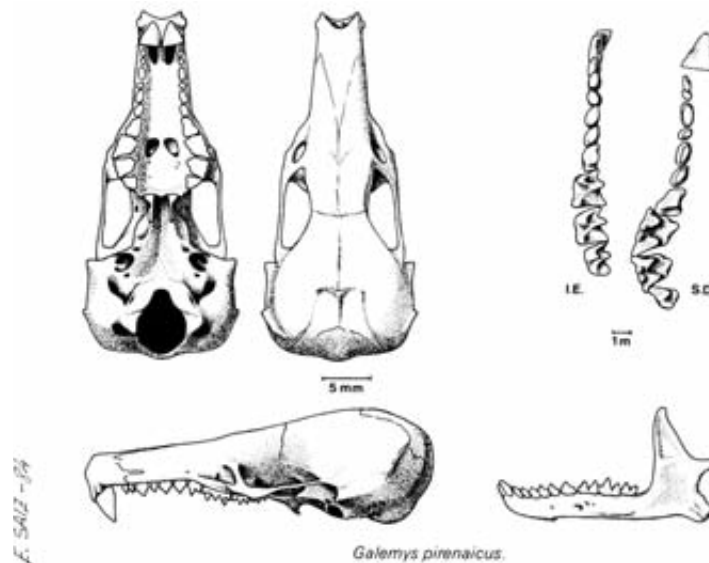
revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Una part destacable de la seva anatomia són les extremitats. Tant les anteriors com les posteriors tenen 5 dits acabats en llargues i esmolades ungles que li serveixen per desplaçar-se sobre la llera del riu i entre les pedres. També s'ha observat que són capaços de grimpar per petites cascades gràcies a aquestes ungles. Els peus anteriors són relativament petits, llargs i estrets i els dits estan reunits per una minsa membrana interdigital. Els peus posteriors són més llargs que les mans i més amples. Els dits estan separats i la membrana interdigital està ben desenvolupada i representa un gran ajut durant la natació. Tant els peus com les mans presenten una franja lateral de pèls rígids que ajuden en la natació. La cua és llarga, una mica més que el cap i el cos, és revestida d'esquames i, cap el seu extrem, està comprimida. A la base de la cua hi ha glàndules de mesc. Externament no s'aprecien diferències entre mascles i femelles.

És un animal perfectament adaptat a la vida aquàtica i suporta temperatures molt baixes.

Com a adaptacions a la vida aquàtica cal esmentar la trompa, molt sensible, que li permet explorar els fons dels rius, les vàlvules que tanquen les narines durant la immersió, les extremitats palmejades i recorregudes per pèls rígids que augmenten la seva capacitat natatòria, la cua comprimida a l'extrem, un replec epidèrmic que tanca les oïdes durant la immersió i el pelatge gruixut i aïllant. En immersió el pelatge forma una capa d'aire que impermeabilitza la pell i permet mantenir la temperatura. No hivernen i poden viure en rius amb la superfície gelada.

Rius nets i productius

L'almesquera és un animal de costums molt aquàtics. Fa gairebé tota la seva activitat movent-se dins els rius i quan en surt sol ficar-se directament en forats situats a la ribera –rarament a més d'un metre de l'aigua- on descansa i cria.

FAUNA

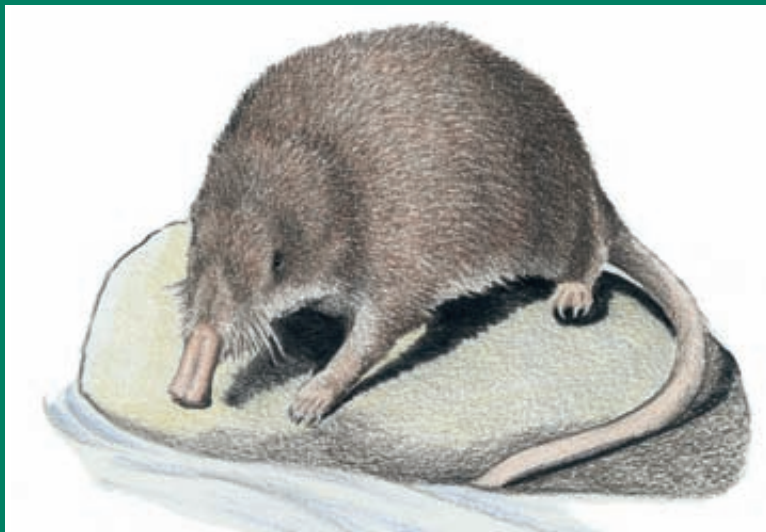
L'almesquera

Dibuix:
Crani d'almesquera

FÀUNA

L'almesquera

L'hàbitat característic d'aquest animal són els rierols d'aigües corrents, fresques i molt oxigenades, el tipus de curs d'aigua que podríem anomenar "rius truiters". Li agrada que dins el riu i a les vores hi hagi molts blocs de roca –sota els quals es refugia- i el corrent fort. A més, necessita que aquests cursos d'aigua tinguin un cert cabal (no sol trobar-se en torrents petits) i que mantinguin un bon nivell tot l'any (rarament viu en torrents que a l'estiu queden mig secs). A Catalunya viu només als rius pirinencs per damunt dels 700 metres d'altitud, i arriba fins als 2000 o més, però en llocs més plujosos (Galícia, Astúries, nord de Portugal...) pot baixar fins al nivell del mar.

S'alimenta quasi exclusivament de petits invertebrats aquàtics –la major part dels quals són larves d'insectes- que captura capbussant-se i furgant el fons del riu. L'almesquera és activa sobretot de nit, però també sol sortir a caçar una estona cap al migdia. Cada individu sol utilitzar un determinat tram de riu, pel qual es va movent, i que sol compartir amb altres. La longitud d'aquests trams és variable, en funció de les característiques de l'hàbitat i de l'edat de l'exemplar, però als Pirineus catalans el més habitual és que

Dibuix:

Almesquera o talp d'aigua
(*Galemys Pirenaicus*)
Daniel Olivera

facin entre 400 i 600 metres. Al llarg d'una nit és normal que recorrin tot nedant al voltant d'un quilòmetre, distància que es pot considerar molt llarga per a un animal tan petit.

L'almesquera en l'àmbit del Cadí-Moixeró

Fins ara no hi ha cap dada de presència de l'almesquera dins els límits del Parc Natural, però sí que es coneix en zones pròximes de l'Alt Urgell i la Cerdanya, sempre dins la conca hidrogràfica del Segre. Aquesta espècie no viu a la conca del Llobregat i, per tant, és absent al Berguedà. Tampoc no es troba a la vall de la Vansa, ja que a la conca del Segre només es coneix des de la Seu d'Urgell en amunt.

Segons les dades obtingudes els anys 2000-2001 amb la prospecció intensiva de l'espècie a Catalunya, la població d'almesquera més pròxima al Parc es localitza a la part baixa i mitjana del riu de Vilanova, al vessant nord del Cadí i dins el terme municipal d'Alàs i Cerc. És probable que algun exemplar entri de tant en tant al Parc tot remuntant aquesta riera, però els torrents de la capçalera no són gaire adequats com a hàbitat permanent, ja que tenen poc cabal. Just a l'est del riu de Vilanova, a la primera meitat dels anys noranta se'n va capturar un individu a la part baixa del riu d'Arsèguet. Aquest riu va ser prospectat intensivament diverses vegades a l'inici dels anys 2000, però no s'hi va trobar cap indicatiu de l'espècie, raó per la qual pensem que no hi ha cap població estable i que només hi entren de tant en tant des del Segre. Cal destacar que el tram de Segre entre els rius d'Arsèguet, Vilanova i Bescaran, és l'únic de tot aquest riu principal on s'ha pogut confirmar que hi ha almesquera. És probable que tots els animals d'aquest sector formin una mateixa població, que deu concentrar-se sobretot al riu de Bescaran, ja al costat pirinenc del Segre.

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

La gran raresa de l'almesquera a les rieres del costat nord del Cadí és deguda a causes naturals, que tenen a veure sobretot amb el gran predomini de les roques calcàries. Per un costat, aquestes roques fan que l'aigua s'infiltri amb gran facilitat, de manera que els cursos d'aigua que s'hi formen solen tenir un cabal modest, sobretot a l'estiu. D'altra banda, les calcàries fan que l'aigua sigui carbonatada, molt mineralitzada (són aigües "dures"). Per aquestes dues causes es tracta de rieres poc productives, amb poblacions d'invertebrats aquàtics poc denses, raó per la qual l'almesquera no hi troba suficient aliment per viure-hi de forma habitual.

14

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Una altra població d'almesquera pròxima al Parc es localitza al riu d'Alp, on és abundant sobretot de la Molina en amunt. Més avall també s'hi troba de forma permanent, però sembla que hi té una densitat molt feble, segurament deguda a l'escassa qualitat de l'hàbitat, a causa dels vessaments d'aigües de la depuradora de la Molina i també de les captacions d'aigua per al reg. Com a anècdota podem dir que, dins els treballs del programa de seguiment de l'almesquera a Catalunya, al riu d'Alp es van capturar i marcar amb emissors de ràdio una femella i un mascle. L'emissor del mascle va fallar al cap de pocs dies, però la femella es va poder seguir durant tres setmanes, en les quals es va estar movent per un tram de riu d'uns 800 m de llarg, per damunt de la Torre del Riu.

Ja més lluny dels límits del Parc, l'almesquera és freqüent en tots els grans afluents del marge dret del Segre, d'est a oest: Duran, Llosa, Arànsers i –com ja hem dit– Bescaran. Aquests rius baixen dels Pirineus axials i tenen molt més cabal que no pas les rieres del Cadí, tant perquè a la muntanya hi ha més neu com perquè la roca dominant és els granits (en els quals l'aigua s'in-

filtra poc), i per això l'hàbitat es pot considerar bo.

Altres petits mamífers semiaquàtics

L'almesquera no és pas el petit mamífer de costums semiaquàtics que es troba en l'àmbit del Parc. De fet, és el més rar. N'hi ha dos altres, que són força més abundants: la musaranya d'aigua (*Neomys*) i la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*). No és estrany que gent que assegura haver vist almescuera –cosa molt difícil– es confongui i en realitat hagi observat musaranyes o rates.

La **musaranya d'aigua** és més petita que l'almesquera (fins a 9 cm de llarg, sense cua), de morro fi i amb un contrast de color molt fort entre l'esquena (gris pissarra) i la panxa (blanca). S'alimenta sobretot d'insectes aquàtics, però també menja sovint a terra. És el micromamífer semiaquàtic més abundant i estès del Parc, ja que es troba en tots els sectors (Cadí nord, vall de la Vansa i alt Berguedà) i en la major part de rieres una mica cabaloses. De fet, de musaranyes d'aigua n'hi ha dues molt semblants, de les quals la pirinenca (*Neomys fodiens*) és l'única que per ara es coneix al Parc, tot i que no és impensable que també hi pugui aparèixer la mediterrània (*Neomys anomalus*).

La **rata d'aigua** és més gran i rabassuda que l'almesquera (al voltant d'un pam de llarg sense cua i un pes de fins a 300 grams), de cua curta, color bru i de morro arrodonit. A diferència de l'almesquera i la musaranya, aquesta rata és herbívora, s'alimenta d'herbes i arrels de les riberes, on cava túnels dins els quals es refugia. Pel fet de ser herbívora i cavadora necessita llocs amb molta vegetació i terra tova, i on més abunda és als trams de riu que travessen prats. Dins els límits del Parc és rara perquè troba poc aquestes condicions bones, i és més freqüent en zones veïnes, sobretot als rius que baixen dels Pirineus axials.

FAUNA

L'almesquera

Fotografia:

La forma més fàcil de detectar la presència d'almesquera és trobar-ne els excrements, que sol dipositar en roques arrebrades enmig de l'aigua.

Pere Aymerich i Boixader.

RECERCA

Més de tres segles d'història:
les exploracions florístiques
al Cadí-Moixeró i muntanyes veïnes

Ignasi Soriano¹ & Neus Ibáñez²

¹ Departament de Biologia vegetal (Botànica), Universitat de Barcelona

² Institut Botànic de Barcelona (CSIC - ICUB)

Fotografia:

Fig.1 - Plec i etiqueta d'*Antirrhinum molle* de l'Herbari Salvador (BC-Salvador 561), recol·lectat "a les roques properes al riu Llobregat de Berga a la vila de Bagà" entre finals del segle XVII i principis del XVIII

Més de tres segles d'història: les exploracions florístiques al Cadí-Moixeró i muntanyes veïnes

El 2003 es va publicar el catàleg de plantes vasculars del Parc del Cadí-Moixeró i les serres veïnes; poc després un de nosaltres en va presentar una síntesi en el número 3 d'aquesta revista. Al·ludíem aleshores a l'important bagatge tant d'exploracions científiques com de dades sobre la flora del territori existents en el moment de redactar el catàleg; de fet, gairebé tots els botànics catalans, i molts de francesos i d'espanyols, hi han passat en algun moment i han contribuït al coneixement de la seva flora. Voldríem fer ací un breu repàs a aquestes recerques, algunes gairebé desconegudes fins ara.

Per documentar-nos hem utilitzat dues menes de fonts. Per un costat, les publicacions consultades per elaborar el catàleg esmentat: en trobareu la relació als apartats de bibliografia del llibre. D'altra banda, com a part de la tesi doctoral d'una de nosaltres, hem revisat els herbaris històrics de l'Institut Botànic de Barcelona, alguns dels quals contenen plantes de la zona. Cal remarcar aquí que, amb els llibres, els herbaris (col·leccions de plantes dessecades) han estat una de les principals eines per sistematitzar els coneixements científics sobre la flora des dels temps del Renaixement

Els primers plecs d'herbari i la primera publicació

L'herbari més antic conegut a Catalunya és el de la família Salvador, conservat actualment a l'Institut Botànic de Barcelona. Consta d'uns 4.000 plecs de plantes aplegades entre finals del segle XVII i mitjan XVIII per aquesta família d'a-

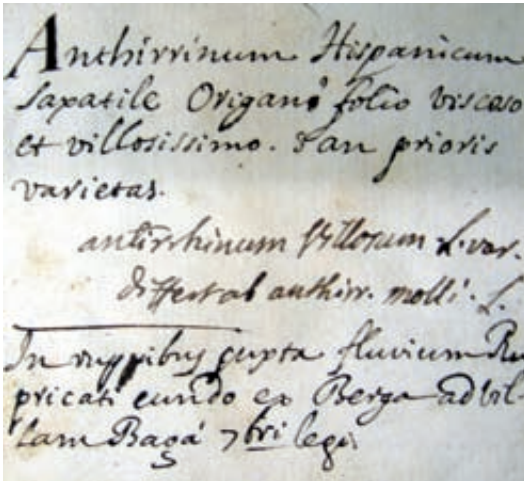
potecaris barcelonins, algun dels quals, com Joan Salvador i Riera (1683-1725), excel·lí en el món científic del seu temps. Precisament en aquesta col·lecció hi trobem les primeres herboritzacions conegudes de l'entorn del Cadí-Moixeró: una desena de plantes, totes de les parts baixes, bé de la rodalia de la Seu (*Prunus mahaleb*, *Hieracium sabaudum*), bé de l'alt Llobregat (*Gentiana ciliata*, *Saxifraga longifolia*, *Antirrhinum molle*, de Berga a Bagà, fig. 1; *Onosma echioides*, *Aster willkommii*, de Bagà a la Pobla). Una contribució, doncs, migrada però força selecta, que inclou fins i tot endemismes del nord-est ibèric.

A diferència de l'herbari Salvador, que ha estat estudiat per molts botànics, les recol·leccions de Miquel Bernades i Mainader (1708-1771) havien passat desapercebudes fins fa ben poc. Bernades nasqué a Puigcerdà però desenvolupà la seva carrera a Madrid, on fou metge del rei Carles III i Professor del Real Jardín Botánico. En el seu herbari, conservat a l'Institut Botànic, hi hem localitzat una desena de plantes del Cadí-Moixeró, com ara *Anthyllis montana* (fig. 2), *Oxytropis campestris* o *Aethusa cynapium*, col·lides al camí ral de Coll de Jou; *Nigritella nigra* i *Homogyne alpina*, de Prat d'Aguiló, o *Catananche caerulea*, de les pastures de Pi. Aquests són els primers testimonis coneguts de l'alta muntanya de la zona, recollits presumiblement pel mateix Bernades en el decurs de viatges o d'estades a la seva vila natal, des d'on explorà també localitats com Guils, l'estany de Malniu o les valls de l'obaga del Puigmal. Cal afegir que d'altres recol·leccions d'aquest botànic, qui sap si amb més plantes pirinenques, es troben escampades per diversos centres europeus.

15
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

16

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Cal esperar, però, fins al 1826 per trobar una publicació amb dades sobre la flora del territori. Es tracta del *Catalogue des Plantes indigènes des Pyrénées*, on l'anglès Georges Bentham (1800-1884) presenta els resultats d'un viatge per la meitat oriental dels Pirineus fet un any abans, en què recorregué, entre altres indrets, la Cerdanya i les valls d'Andorra, inclosa una breu visita a la serra de Cadí des de la Seu d'Urgell. A banda les referències escadusseres de plantes cadinenques (només tres: *Ononis cristata*, *Scutellaria alpina* i *Petrocallis pyrenaica*) crida l'atenció la imatge feréstega i miserable que dona d'aquestes valls i dels seus habitants.

Costa, Cadevall i col·laboradors

No és, però, fins ben entrat el segle XIX que veu la llum un recull consistent de dades. El devem a Antoni Cebrià Costa (1817-1886), botànic valencià instal·lat a Barcelona, autor d'una *Introducción a la flora de Cataluña* amb dues edicions, el 1864 i el 1877. Costa aplegà al seu voltant tot de col·laboradors que, amb les dades de recerques pròpies, d'autors anteriors i de col·leccions de referència com l'herbari Salvador, li proporcionaren informació sobre

gran part del territori català. Les citacions de "Berga y comarca" i "Montes de Berga" donen testimoni del seu pas per aquesta part dels Pirineus en companyia del botànic italià Pietro Bubani i del farmacèutic berguedà Francesc Grau, per bé que les visites a l'alta muntanya sembla que es limitaren als Rasos de Peguera.

Les dades de les serres de més al nord, però, són escasses i sovint tan poc precises com les dels Salvadors. Corresponen sobretot al setcensenc Joan Isern qui, anys abans d'estudiar l'Amazònia, s'havia guanyat la vida com a recol·lector. Ell i també Jaume Jover, del Jardí de Barcelona, visitaren, potser seguint la petja dels Salvadors, la serra de Cadí, la Seu d'Urgell i la Pobla de Lillet en unes condicions, cal pensar, no gens fàcils. Joan Cadevall assenyalaria anys després (1906): "nuestra misma provincia de Barcelona ... puede considerarse virgen en su parte septentrional formada por la Sierra de Cadí con sus estribaciones, mesetas y valles ... Verdad es que para salvar la distancia de Berga a Bagà no había entonces, ni hasta muy recientemente, más que un mal camino de herradura".

RECERCA

Més de tres segles d'història:
les exploracions florístiques
al Cadí-Moixeró i muntanyes veïnes

Fotografies:

Fig. 1b - Detall de l'etiqueta d'*Antirrhinum molle* de l'herbari Salvador (BC-Salvador 561)

Fig. 2 - Plec d'*Anthyllis montana* de l'herbari Bernades (BC-Bernades 107), recol·lectat a Coll de Jou pel volts de l'any 1750.

RECERCA

Més de tres segles d'història:
les exploracions florístiques
al Cadí-Moixeró i muntanyes veïnes

També fou deixeble de Costa l'olotí Estanislau Vayreda (1848-1901), germà d'un conegut pintor, qui dugué a terme diverses campanyes de reconeixement florístic als Pirineus orientals. Una de les àrees que explorà amb més de detall i continuïtat fou precisament la vall de La Molina; en donen fe més de 300 mostres recol·lectades entre els anys 1879 i 1898, i la publicació de diverses notes florístiques. Dels seus descobriments cal destacar el de l'única localitat pirinenca de *Lappula deflexa* (planta raríssima, exclusiva de les boques de les coves, que fins i tot va arribar a cultivar), i el de les sables de muntanya (*Juniperus sabina*) de la Torrentada del Coll del Pal. A més, Vayreda ens ha llegat interrogants relacionats amb la presència poc versemblant d'algunes plantes alpines exclusives dels cims pirinencs en localitats com ara Comabella, d'on val a dir que també dóna citacions i testimonis de plantes que sí que hi viuen actualment.

Fotografia:

Fig. 3 - Joan Cadevall i Diars (1846-1921), autor de la Flora de Catalunya i explorador de les serres prepirinenques.

Arxiu de l'Institut Botànic de Barcelona.

Tot i que amb alts i baixos, l'empenta exploradora es mantingué a les primeries del segle xx. El farmacèutic terrassenc Joan Cadevall (1846-1921; fig. 3), també deixeble de Costa, empenqué a partir del 1905 diverses campanyes per revisar i ampliar la flora catalana, després de molts anys dedicat a l'ensenyament. Com el seu mestre, comptà amb col·laboradors escampats arreu del país (a la Catalunya central Conrad Pujol, nét de Francesc Grau), i també amb l'assessorament de botànics rellevants com el farmacèutic sogorbí Carles Pau.

Cadevall visità diverses vegades l'Alt Berguedà; en queda constància en unes *Notes fitogeogràfiques crítiques* publicades per la Real Academia de las Artes y las Ciencias de Barcelona, on dóna a conèixer novetats florístiques alhora que el desenvolupament de les campanyes. L'estiu del 1905, acompanyat d'Àngel Sallent, també farmacèutic, seguí l'itinerari Berga - Rasos de Peguera - Bagà - la Pobla de Lillet - Castellar d'en Hug - Coll de Jou, fins a les fonts del Llobregat i del Bastareny. Tots dos tornaren al Berguedà l'any següent amb Carles Pau i Manuel Llenas, del Museu de Ciències de Barcelona. Entre el 20 i el 26 de juliol feren el camí de Berga a Vallcebre i Bagà, des d'on visitaren l'Adou, el Pendís, el Paradell i la vall de Gréixer fins al coll del Pal i el Puigllançada, abans que una tempesta els fes tornar abans d'hora i en un estat lamentable. D'aquestes campanyes també en són testimoni molts plecs d'herbari, i trameses a especialistes com Casimir Arvet-Touvet, qui descriví tres noves espècies del complicadíssim gènere *Hieracium* sobre mostres de la zona (*H. legrandianum* de Coll de Jou; *H. berardianum* de Rebot i *H. argyreum* del Pendís). D'altres troballes foren la primera localitat ibèrica de *Viola mirabilis*, a l'Adou, i novetats per Catalunya com la ussona (*Festuca scoparia*) o la silene de roca (*Silene borderei*).

17
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Els francesos Hyppolite Coste (1858-1924) i Joseph Soulié (1868-1930) també visitaren l'alta muntanya en aquests mateixos anys i en deixaren alguns testimonis d'herbari. Quant al seu compatriota i contemporani el germà Sennen (Étienne Marie Grénier-Blanc, 1861-1937), de la congregació de La Salle, tot i la seva intensa labor d'exploració florística a l'Alta Cerdanya, dedicà poca atenció a la nostra zona, i amb això ens estalvià els problemes generats per la seva inclinació a descriure noves espècies, sovint amb poc fonament. Només alguns plec de la sèrie *Plantes d'Espagne* donen testimoni del seu ràpid pas per Castellar d'en Hug i per les valls del Riutort i de la Molina.

18

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Tota aquesta tasca va quallar anys després en la *Flora de Catalunya* de Cadevall, publicada en català entre 1913 i 1937. Els darrers volums foren a cura de Pius Font i Quer (1888-1964), un dels seus col·laboradors més destacats i figura emblemàtica de la botànica catalana del segle passat. L'obra inclou prop de mig miler de referències de plantes de localitats de la zona.

També Font i Quer visità les nostres muntanyes. Esperonat per la manca de dades de la Serra de Cadí en sentit estricte, l'agost del 1926 emprengué una excursió de tres dies pel vessant sud i les carenes en companyia de Josep Cuatrecasas (1903-1996), seguint l'itinerari Bagà - Gresolet - Coll de Bauma - Serra Pedregosa - els Cortils - Pic de Costa Cabriolera - font del Cristall - Bagà. Segons escriu en unes notes sobre la flora dels cims del Cadí, la flora de les parts altes el decebé força, de manera que les campanyes no tingueren continuïtat (llàstima que no passés al vessant nord!). Això sí, anys més tard publicà *Plantas de Greixa*, aplec d'observacions florístiques i paisatgístiques fruit d'un parell de visites al llogaret del Moixeró.

Els darrers decennis

A partir dels anys quaranta del segle XX, els botànics que han treballat a la zona han compaginat els estudis florístics amb d'altres sobre les comunitats i el paisatge vegetal. És el cas de l'eminent botànic franco-suís Josias Braun-Blanquet (1884-1980), qui a *La végétation alpine des Pyrénées Orientales* (1948) dóna diversos inventaris de vegetació de Tancalaporta i la Tosa d'Alp, a més d'anotacions sobre distribució de plantes. Aquestes dades les aplegà en el decurs de campanyes desenvolupades presumiblement a principis del decenni esmentat.

Per aquesta època es produí també la visita a Bagà de Guy Lapraz (1918), professor aleshores del Liceu Francès de Barcelona. Ell fou el descobridor de les poblacions de julivert d'isard (*Xatardia scabra*) del Roc Negre, sobre Pla Bagà, les primeres conegudes fora del Puigmal. Aquesta i d'altres dades sobre la flora de la zona i d'altres indrets les publicà anys després en unes *Apportations à la flore de la Catalogne*, a les quals seguiren unes notes sobre els prats i els boscos de la rodalia de Bagà.

RECERCA

Més de tres segles d'història:
les exploracions florístiques
al Cadí-Moixeró i muntanyes veïnes

Fotografia:

Fig. 4 - Participants a la campanya de l'Institut Botànic de Barcelona a la Serra de Cadí (1949), a la porta del refugi de Prat d'Aguiló. D'esquerra a dreta: ?, Josep Vives, Antoni de Bolòs, Oriol de Bolòs, Francesc Masclans, ? al darrere.

Arxiu de l'Institut Botànic de Barcelona; autor de la foto: **Pere Montserrat.**

RECERCA

Més de tres segles d'història:
les exploracions florístiques
al Cadí-Moixeró i muntanyes veïnes

L'any 1949 l'Institut Botànic de Barcelona endegà una campanya de prospecció de la serra de Cadí. Tingué lloc del 3 a l'11 de juliol i prengué com a base el refugi de Prat d'Aguiló, des d'on s'explorà el vessant nord de la serra fins a Bastanist i les carenes entre el passos dels Gosolans i de la Roca Plana, a més dels voltants del refugi. Hi participaren Antoni de Bolòs (1889-1975), aleshores director de l'Institut, el seu fill Oriol (1924-2007, que el rellevaria anys després), Francesc Masclans (1905-2000), Pere Montserrat (1918), M. Quinquilla i Josep Vives (1931-1993) (fig. 4 i 5). Entre les seves troballes cal remarcar la del segon nucli prepirinenc de julivert d'isard a les tarteres de l'obaga del Cadí, i la de *Scabiosa graminifolia* entre l'Estenedor i Prat d'Aguiló.

A banda d'una ressenya a càrrec d'Antoni de Bolòs a la revista de l'Institut amb la notícia d'aquestes descobertes, la publicació dels resultats es va endarrerir; de fet, encara a hores d'ara part dels materials de la campanya resta per estu-

diar. Això sí, anys més tard Oriol de Bolòs publicà diversos inventaris de comunitats de tarteres i herbassars, i una sinopsi de la vegetació de les parts altes. D'altra banda molts dels expedicionaris van continuar explorant les serres. Josep Vives, de només 18 anys en el moment de l'expedició, es doctorà el 1959 amb una tesi sobre la flora i la vegetació de l'Alt Cardener, publicada el 1964. També ens consten herboritzacions de Pere Montserrat a la vall de la Molina, i visites dels Bolòs i Francesc Masclans a les parts més accessibles.

D'aleshores ençà, la forta embranzida experimentada per la botànica catalana s'ha vist reflectida en un increment substancial de les visites dels botànics a la regió i en la multiplicació dels treballs florístics o de temàtica més àmplia que hi fan alguna referència (estudis regionals, monografies taxonòmiques, estudis de comunitats vegetals, mapes de vegetació i d'hàbitats...), molts dels quals han tingut força més difusió que els esmentats més amunt. Donar-ne detall ens faria allargar innecessàriament i potser generaria greuges per omissió; per això ens remetem un cop més a la bibliografia del catàleg a què ja hem fet referència.

Tot aquest cúmul d'informació ens ha permès, doncs, un coneixement detallat de la flora vascular del sistema Cadí-Moixeró i serres veïnes. Tanmateix, la flora és prou dinàmica i el territori prou complex perquè de tant en tant encara sorgeixin novetats, de les quals aquesta i d'altres revistes en van donant notícia.

Per acabar, voldríem que aquestes ratlles servissin de reconeixement a tots aquells que, abans de nosaltres, han treballat tant al camp com al laboratori, sovint en condicions precàries, amb l'objectiu compartit de millorar el coneixement del patrimoni natural d'aquesta part del país.

19
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Fotografia

Fig. 5 - Els investigadors de l'Institut Botànic en una de les canals de l'obaga del Cadí
Arxiu de l'Institut Botànic de Barcelona.

Els camins tradicionals – una espècie amenaçada?

El senderisme està de moda. Des de tot tipus d'ens, es recuperen camins amb la finalitat de crear itineraris que fomentin el senderisme i atreguin nous visitants. Tanmateix, malgrat la voluntat de preservar camins emblemàtics, en els anys que porto recorrent vells camins, muntanya amunt i muntanya avall, no puc sostreure'm a la sensació d'una destrucció lenta però inexorable.

Quan l'excursionista Agustí Jolis escrivia la seva guia d'itineraris de l'Alt Llobregat i Cardener en els anys cinquanta, ja es queixava de la pèrdua de camins provocada per la incipient motorització de l'explotació forestal. Avui, l'obertura de pistes forestals, sobretot en les obagues de pins, ja sigui per talar o per prevenir incendis, continua sent la major amenaça per a la supervivència dels camins.

A què es deu aquesta aparent indiferència per la sort d'aquests senders de bosc? El seu escàs interès turístic? Queden fora dels itineraris senyalitzats, no ofereixen grans vistes, ningú no els recorre. Per desconeixement? Només els coneixen a fons els porc senglars, les vaques... i algun caçador. És un problema de confusió lingüística? Els projectes d'obertura de pistes també parlen de camins, com si la pista nova fos una millora del camí antic en fer-ho transitable per a les noves tecnologies.

A Anglaterra, el país on vaig néixer, des de fa moltes dècades els camins rurals estan identificats, protegits per llei i són recorreguts massivament per persones desitjoses de tenir contacte amb la Natura. Però amb les transformacions que ha experimentat el paisatge, molt pocs tenen l'aspecte que havien de tenir quan eren l'únic mitjà d'anar d'un lloc a l'altre. Aquí, amb el sobtat abandonament rural en els anys cinquanta i seixanta, els camins han quedat congelats en el temps. Encara conserven les empremtes del

passat i a través d'ells, es pot conèixer com s'explotava el bosc, com es conreava la terra, com es viatjava i com es vivia. Quan s'obre una pista de terra sobre un camí històric, una petita part desapareix per sempre.

No estic en contra de l'explotació forestal. Un bosc aclarit i ben cuidat té molta més diversitat que un bosc fosc ple d'arbres malalts per falta d'espai i llum. Però s'ha de buscar la manera de conciliar-la amb la preservació d'un patrimoni que només pot entendre's no com a elements inconnexos d'un itinerari turístic sinó com una xarxa que connectava entre si tots els punts del territori. La creació de la Xarxa Lenta va en aquesta direcció i sens dubte es convertirà en una poderosa eina per a la promoció turística. La densitat d'aquesta xarxa –poc habitual en entorns de muntanya– mereix conèixer-se i preservar-se.

20

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Steve Pepper

Lingüista i buscador de camins

Fotografia:

Així va quedar l'històric camí de bast de Malanyeu a Sant Julià de Cerdanyola, amb la Font de les Astoralles, després d'obrir una pista forestal sobre el seu traçat.

Steve Pepper

ACTIVITATS

Durant els mesos d'abril i maig, el Centre del Parc va acollir l'exposició Joan Ribera i Fornells (1921 – 2005): Paisatges del Berguedà.

Joan Ribera al Parc Natural: Retorn a la bellesa

L'objectiu d'aquesta exposició és donar a conèixer l'obra fotogràfica de Joan Ribera. Joan Ribera és un dels millors, si més no el millor fotògraf que ha donat el Berguedà el segle xx. Nascut al Berguedà, va fer tema principal de les seves fotografies el Berguedà, amb preferència l'àrea del Parc Natural. Vocació primerenca, des dels catorze anys, conegué i tractà els fotògrafs del seu entorn: Josep Pedrals de Bagà, amb qui compartiren afeció i laboratori; Joan Rossell, també baganès. Van ser dels fundadors de l'UEC de Bagà, muntanya i fotografia, dues passions. També tractà al llarg de gairebé tota la seva vida fotogràfica els Escobets de Berga.

Conegué i freqüentà els ambients fotogràfics barcelonins de la postguerra i va tenir relació amb alguns dels fotògrafs més importants dels anys cinquanta i seixanta, entre ells els germans Alexandre, Antoni Campañà, els Zerkowitz, els Pérez de Rozas, etc. Tots ells avui són noms mítics de la fotografia catalana. A més, va ser soci de l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, en la seva millor època. Va assistir a exposicions al llarg de la seva vida, per això conegué l'obra de la majoria d'autors significatius del país, entre els quals preferia Alguersuari i Olivarieta, i els darrers anys, Oriol Alamany i Toni Catany. La seva obra també acusa influències d'alguns estrangers, entre els quals trobem Ansel Adams.

Ribera era un home format, informat, i en contacte amb la fotografia del seu temps i amb la pròpia evolució que aquesta va experimentar. A més, com es pot veure en les imatges, no sols era capaç de comprendre què es feia en fotografia, sinó d'experimentar en tècnica i en concepte, i oferir creacions del tot originals. Va recórrer molts camins fotogràfics. Per això va fer blanc i negre, però intentà, quan estava en boga, les tècniques pictòriques, però passà de seguida al color —que és el que li va permetre expressar

plenament les seves capacitats creatives—. Poc temps abans del seu traspàs, ja tenia encomanat un equip nou per introduir-se en les tècniques digitals.

Joan Ribera tenia l'esperit, la sensibilitat i la competència tècnica per descobrir i fer-nos conèixer els aspectes de la realitat fugissera, la magnificència de l'espectacle de la natura en un instant i amb una llum determinada, i compartir l'emoció que aquests aspectes de la natura ens poden provocar. Li agradava l'estudi pausat de la composició i el treball sobre el paisatge de muntanya, que coneixia i estimava.

Intervingué en diverses exposicions nacionals, la de més ressò "Les veus del Riu" al Palau Robert de Barcelona; també en portades i il·lustracions de llibres i revistes, destacadament en les de la revista cultural l'Erol. Va fer nombrosos i premiats muntatges audiovisuals.

En les seves darreres obres es poden veure els resultats de la seva llarga recerca estètica, on més que el tema dominen la llum i el color, un tractament gairebé màgic de la imatge que obre nous límits a allò que podia oferir la recerca estètica en fotografia química. És una trajectòria rica, llarga i fecunda, estèticament ambiciosa i visualment captivadora. L'obra de Joan Ribera és una prova que la visió fotogràfica del món ha ampliat i està ampliant el concepte tradicional de bellesa. Una exposició per gaudir i per estimar més el Parc Natural.

S'ha d'agrair que Miquel Galmes, president de l'Institut fotogràfic de Catalunya, cregués en l'obra d'en Joan, i es fes càrrec de realitzar-ne unes còpies magnífiques i un catàleg amb una reproducció del color magistral.

21
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Xavier Pedrals

Historiador
Arxiu Comarcal del Berguedà

Fotografia:

Pedrafoca
Joan Ribera

Tancalaporta

Gràcies a la pista de Montellà, a prat d'Aguiló, apta per a vehicles motoritzats —millor tot terrenys—, l'ascensió a la muntanya de Tancalaporta —més divulgada amb el nom de Comabona— pel pas dels Gosolans s'ha convertit en una de les clàssiques del Parc Natural. És possible, però, que en arribar al cim principal més d'una persona se senti insatisfeta, no pel panorama, sinó per la brevetat del recorregut. Amb aquest circuit s'allarga per l'interessant cim del puig dels Terrers i, després, per l'atractiu camí que pel pla de les Creus, al peu de la paret nord del Cadí, retorna a prat d'Aguiló.

22

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

De prat d'Aguiló al cim de Tancalaporta

Prat d'Aguiló (1.980 m) és un dels paratges més visitats del Parc Natural. Domina, al nord, la vall de Ridolaina. En un contrafort a l'esquerra es veuen les restes de la torre de Sant Romà, antiga fortalesa medieval. A l'altre costat, vora la pista que ve de Nas, hi ha el cortical de l'Oriol amb el seu refugi forestal. Per aquest indret passa el PR-C 124, que forma part de la Ruta dels Segadors, que rememora el camí de Cerdanya. Al sud hi ha el cim d'Aguiló, que contemplat de lluny sembla una d'aquestes aus amb les ales esteses.

Se segueix la pista fins al proper refugi de Prat d'Aguiló (2.037 m). Les restes del vell refugi Cèsar August Torras es troben més avall, a l'esquerra, a l'altre extrem del prat. Es pren el camí del pas dels Gosolans i es passa per la font de Prat d'Aguiló. Les franges blanques i grogues del PR-C-124 s'alternen amb els cercles taronja de Cavalls del Vent. Unes llaçades duen a un pradell amb un petit bosc de pi negre. Després es penetra en la capçalera de la vall de Bastanist. El camí entra en un pedregar, el pendent augmenta i el camí antic, que feia ziga-zagues perquè el

poguessin seguir les bèsties de càrrega, s'ha anat esborrant.

Segons les notes que ell mateix va escriure en el seu diari, a Picasso li van caure del mul, aquí,

uns llenços que duia enrotllats. Els va haver de buscar i de recollir un per un. A la part superior el camí enllaça amb unes cornises i ateny el pas dels Gosolans (2.430 m, 1 h). Sorpren trobar, a l'altre costat, les pastures i el relleu amorosit de la coma dels Cortils. Al sud la serra Pedregosa priva d'una visió més completa del Pedraforca. La Ruta dels Segadors i Cavalls del Vent es dirigeixen cap a aquesta serra, i el GR-150-1, que recorre una bona part de la carena del Cadí i del Moixeró, aquí l'evita a la dreta per passar per la font Tordera i per vorejar el Comabona a migdia.

És més pràctic seguir un caminet de la carena a l'esquerra, que va al proper cim d'Aguiló (2.494 m). Avançat al nord, gaudeix d'una perspectiva única de la vall de Ridolaina i del caient nord de Tancalaporta. La carena gira a la dreta. Es passa per una successió d'esglaons propers a la font Tordera —queda a 5 min a la dreta— i es puja al cim del puig de la Font Tordera (2.526 m). Al capdamunt hi ha una fita de terme. Domina a l'oest la coma dels Cortils i, ara en la seva totalitat, la paret nord del Pedraforca. La carena s'orienta de nou a llevant.

ITINERÀRIS

Tancalaporta

Manel Figuera i Abadal

Excursionista, escriptor i tècnic de normalització lingüística

Fotografia:

Fita de terme del puig de la Font Tordera

Manel Figuera i Abadal

ITINERARIS

Tancalaporta

Es baixa al collet de Comabona (2.505 m). Queda estimbat a l'esquerra el barranc de les Toselletes, que es pot apreciar millor des del cim d'un roc proper que té forma de proa de vaixell. Es remunta la costa següent. Gairebé a dalt cal evitar una esquadra per la dreta i s'atenyen les restes del vèrtex geodèsic del cim de Tancalaporta o de Comabona (2.554 m, 1.30 h), un dels millors miradors de la Cerdanya. També és una bona talaia del Berguedà, del Pedraforca, d'Ensija i del Catllaràs.

Del cim de Tancalaporta a prat Cerdà

Es continua per la carena, que perd altitud. Es baixa per una comella herbada. Més avall es passa per un marcat plegament i s'arriba a un altre pas, el coll dels Terrers (2.424 m). S'enllaça amb el GR-150-1, que ve del clot de Comabona. A continuació el camí evita per l'esquerra un esglaó i recorre una bonica cornisa. Cap a la meitat d'aquesta cornisa es deixa i cal enfilem-se a la dreta, per un vessant pedregós i per una carena, en direcció a un cim avançat al sud, el del puig dels Terrers (2.469 m, 2 h), que gaudeix d'un panorama insospitat del bac de la Muga i de la conca fluvial del Bastareny. Es pot considerar, en l'aspecte geològic, l'últim del Cadí, ja que el plegament cadinenc davalla per la carena de la Boixassa i continua per la serra de Gisclareny. Així s'aprecia com el Moixeró, malgrat la seva configuració calcària, és una unitat orogràfica del Pirineu axial, no del Prepirineu.

Es torna al punt on s'ha deixat el camí i se segueix cap a la dreta, fins al pas de Tancalaporta (2.357 m). Diuen que aquí hi havia hagut una tanca perquè el bestiar d'un vessant i de l'altre no es barregés. La gent n'havia de

“tancar la porta”. El camí volta per la dreta el serrat dels Terrers i la roca dels Llamps, tot i que val la pena pujar-hi per la vista que tenen —és qüestió de pocs minuts—, respectivament, de la vall de Ridolaina i de la vall de Pi. Prat Cerdà (2.253 m, 2.30 h) també es coneix com el pas del Bou.

De prat Cerdà a prat d'Aguiló

Davant hi ha el serrat de la Muga, amb una cinglera al nord. De seguida se segueix una desviació a l'esquerra, per on passa també el circuit Cavalls del Vent. Unes llaçades entre pedregar, tot baixant, duen a la font del Tabà, surgència on s'abeura el bestiar. Un caminet davalla a la dreta a prat Rodó, a sota mateix. El de les marques taronja torna a guanyar altitud per un tram atractiu a través d'un pedregar i d'una cornisa. Poc després assoleix un pas, on el panorama que s'obre és sorprenent: la capçalera de la vall de Ridolaina, amb Tancalaporta i el cim d'Aguiló a l'esquerra. Un descens suau duu a les pastures del pla de les Creus (2.050 m, 3.10 h), un altre bell paratge, al peu del serrat dels Terrers. El camí continua baixant i entra en un bosc de pi negre.

Es manté el descens fins que es creua un primer torrent. Després planeja. Destaca a l'esquerra una cinglera calcària i una roca amb una gran X dibuixada per dues esquerdes. Aquesta curiosa X, natural, assenyala el límit entre els termes de Bellver de Cerdanya i de Montellà-Martinet. El barranc de les Toselletes (1.960 m) és el punt a menys altitud del circuit. Aquest curs fluvial serà més avall el torrent de les Eres i el de Ridolaina. El camí assoleix un contrafort que baixa del cim d'Aguiló. Després d'un altre collet (2.060 m) ja es veu prat d'Aguiló. El camí hi acaba d'arribar. A les immediacions del refugi se segueix cap a la dreta la pista i es retorna al punt de sortida (1.980 m, 4 h).

23
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Fotografia:

La roca de la gran X que limita dos municipis.

Manel Figuera i Abadal

El geperut del Cadí

Un pescador del Cadí, amb una gepa que de tan grossa semblava una calaixera, amb un nas més llarg d'un pam i amb unes dents grans com alls dels més grossos, sentia afany de casar-se. Com que era tan lleig, però, no trobava casadora, i per si la tasca de recerca ja no fos prou complicada, al Geperut se li va ficar al cap que havia de casar-se amb l'Encantada de la cova d'en Riubanys, la qual, segons deien, era la més bella de totes les Encantades del país.

Un dia, portat per l'amor i amb tota la gosadia del món, va posar-se cova endins i endins fins que va arribar a un palau immensament gran i guarnit amb molta riquesa. Com que no va trobar ningú a l'entrada, s'hi endinsà completament sol i va anar travessant cambres i més cambres. I si l'una era rica i majestuosa, la següent encara ho era més. Després d'haver-ne seguit diverses dotzenes va fer cap a un refetor on hi havia parada una gran taula. El Geperut, famolenc després de tanta estona de caminar i sense haver menjat res de res durant les darreres hores, s'hi va entaular i va començar a menjar. Unes mans molt fines

i polides d'un ésser invisible el van servir amb tota gentilesa. Sense haver vist absolutament ningú el Geperut va sentir unes músiques dolces i una veu melodiosa que cantava: "Ahir dijous, avui divendres". La veu va continuar entonant la cançó una bona estona recitant sempre el mateix, fins que el Geperut, cansat de sentir la mateixa cantarella, va acabar afegint-hi: "I demà dissabte".

A l'instant va sentir-se una gran riallada i del no res en va sortir una graciosa princesa, bella com cap altra n'existia, que va resultar esser la reina de les Encantades. La dama, amb tot afecte, li va dir que volia fer-li una gràcia i que, com que ell era tan poc afavorit, per no dir lleig com un pecat, li donaria tanta bellesa com la que ella posseïa. Li va treure el gep. Li va escurçar el nas i li va reduir les dents, fins al punt de fer-li una fesomia molt bonica i molt gentil. El Geperut, en veure's tan afavorit, no va saber què li passava i se'n va anar ràpidament de la cova sense recordar-se que es volia casar amb l'Encantada. Un cop a fora, però, es va convèncer ràpidament que trobaria multitud de donzelles que es morien d'amor per ell.

24

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

LLEGENDES I
TRADICIONS

El geperut del Cadí

Albert Rumbo i Soler

Historiador

Fotografia:

Serra del Cadí

Arxiu del Parc Natural
del Cadí-Moixeró

LLEGENDES I TRADICIONS

El geperut del Cadí

Quan va arribar al poble, ningú se sabia explicar el gran canvi operat en el pescador abans geperut. Un altre Geperut veí seu el va anar a trobar per tal de demanar-li com s'ho havia fet per alliberar-se del gep. De primer, el pescador es va mostrar reticent, però al final li va acabar explicant, doncs no va creure just que el geperut hagués de continuar així. Tan bon punt li va explicar, al Geperut li va faltar temps per anar a veure si l'Encantada de Riubanys també li tria el gep.

El Geperut va arribar a la cova, i tal i com li havia passat al seu company, va voltar i voltar pel seu interior sense trobar ningú. Finalment, també es va entaular i el van servir unes mans que venien i anaven totes soles, i al cap de poc el van obsequiar amb la mateixa música i la mateixa cançó amb què ja havien obsequiat al seu amic. Aquesta cantarella, però, presentava una variant fruit de l'aportació del primer Geperut, doncs la melodiosa i dolça veu cantava: "Ahir dijous, avui divendres i demà dissabte". En

sentir això, al nou Geperut li va faltar temps per afegir: "I demà passat diumenge".

En anomenar el dia sagrat, les paraules del Geperut van fer enfurismar de mala manera l'Encantada, que es va deixar veure tota esperitada. El va maleir, insultar i maltractar a desdir, i va acabar per dir-li que pagaria cara la seva gosadia. De dalt la lleixa de la llar, on els tenia guardats, va despenjar el gep gros com una calaixera; el nas llarg de més d'un pam; i les dents grosses com un all dels grossos del primer Geperut i ho va descarregar damunt del pobre infeliç. I així fou com el segon Geperut va sortir de la cova amb un gep al darrera i un altre al davant i tot ell molt més lleig que un Isop.

25
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Fotografia:

Cerneres
Arxiu del Parc Natural
del Cadí-Moixeró

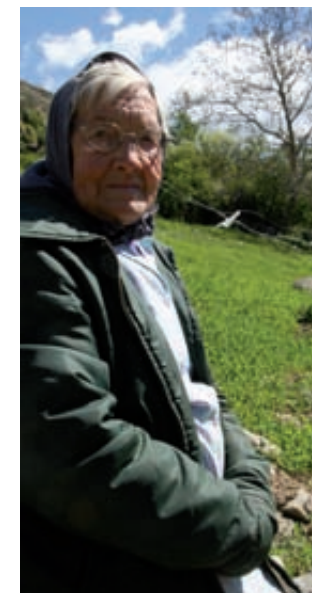
Brígida Rosinyol, pagesa de Bagà: “Sense feina em faria quedar més vella que no sóc”

Avui (em refereixo al dia de l'entrevista) li he esgarrat la jornada. Ja estaria treballant, a l'hort, cuidant de les cebes i dels alls, em recorda. Té feina per fer i, amb tot, m'atén amable i amb molta paciència... bé, quan portem una estona ja neguiteja. Cada dia, de tot l'any, la Brígida surt de casa per a cuidar l'hort i per engegar les vaques (el Joan, el fill, n'ha de deixar algunes a l'explotació de Bagà perquè s'enfada molt si se les emporta totes a la Torre). Mai no para quieta i quan arribarà la nit, tornarà a casa per sopar, descansar, i fins l'endemà, que hi tornarem.

“Sense feina em faria quedar més vella que no sóc”, m'explica.

La Brígida Rosinyol Pons té 88 anys (a l'octubre en farà 89). M'he assegut al seu costat, en un recó de marge, i hem passat una horeta llarga de conversa. Ulls clars, pell i mans castigades per l'esforç d'una vida de pagès, a l'aire lliure, i sempre, des de fa uns anys cap aquí, amb el mocador al cap. Ara que la tinc a tocar, la faig valenta i ferma. Com les teies que, essent menudes, tenen més corda que un tros de tronc. Sí, sí. Diu que li fan mal els genolls, que un braç no li respon en ocasions, que l'esquena l'atormenta... però hem anat a buscar les vaques un tros enllà, la Brígida, la seva jove i jo, i mentre ella s'hi ha enfilat pel camí gairebé a saltirons entre les pedres, la resta de la comitiva hem hagut de fer giragonses per arribar-hi.

A veure si sabrem explicar-ho. El ritme de la Brígida és diferent. És el d'una generació de pencaires, de treballadors i de gent esforçada. El ritme de la Brígida és minut darrera minut, amb pausa, amb calma potser, però sense parar. Comencem de bon matí i tenim tot el dia per

Brígida Rosinyol,
pagesa de Bagà

anar fent... i al tard, haurem plegat veles. Adoneu-vos que la resta dels humans, d'aquesta nostra societat dita del primer món, ja no treballem així. Fem jornades intensives, a tot drap, amb l'estrés de les urgències i les presses... i feines a mig fer, o mal acabades, per començar una de nova que ja hauria d'haver estat feta fa temps.

La Brígida és filla de Malanyeu i, amb la seva família, van ser masovers a diferents cases de Gavarrós, i també a Mirallès. Des de fa 45 anys, després de casada, es va desplaçar finalment a Bagà. Una vida dedicada de ple a la pagesia i a la ramaderia. Van ser set germans i ha tingut quatre fills.

PERSONATGE

26

el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Redacció:
Jordi Pardinilla

Fotografies:
Brígida Rosinyol, 88 anys
Tritó / JP

PERSONATGE

Brígida Rosinyol,
pagesa de Bagà

Reconeix, com de fet no podria ser d'un altre manera, que la vida en general ha canviat notablement, i el camp bastant. Però parla poc del canvi tecnològic que pugui haver a la pagesia. És molt crítica amb els pagesos, amb l'administració i amb la societat en general. Ens hem tornat de fireta, molt de nyigui-nyogui. És la conclusió. "Ens hem tornat molt delicats i la gràcia de tot plegat és que avui mengem pitjor que fa uns anys enrere", sentència. De fet, l'expressió que ha utilitzat no la puc reproduir aquí.

Verdures i fruites ben sulfatades, perquè arribi als mercats amb colors llampants, sense taques, de pells lluents... les carns ben masegades de productes que la fan rosada i tendra... productes amb data de caducitat... ous de closca fina i rovells de groc descafeïnat... congelats i més congelats... la llet, rebaixada, descremada, desnatada... "Mengem molt pitjor que abans i res no té el gust d'anys enrere. Ens hem tornat uns llepafils!", conclou.

S'ha dedicat tota la vida a la pagesia. No seré pas jo qui li discuteixi, doncs, una asseveració d'aquestes. La Brígida sap que guanyar-se el sou amb el treball al camp és complicat, i més si no hi ha ajudes públiques. "Treballar molt i cobrar poc", explica. També sap que una bona part dels beneficis se'ls queden els intermediaris

i la indústria agroalimentària, però no té cap dubte, malgrat tot, la resposta a la pregunta de sí el net s'ha de dedicar a la pagesia. "A mi m'agradaria molt. I tant! Jo ja ho vull... però ell està tot el dia voltant amb el cotxe per tot Catalunya, de granja en granja, i això no m'agrada. Hauria d'estar aquí", afirma. El net, el Joan, és enginyer agrònom i treballa en un projecte català anomenat Observatori de la Llet. "Ja està bé que hagi pogut estudiar, però ara massa carretera. No m'agrada la carretera. Millor a casa", diu.

Viu les coses importants de la família i de casa seva, però ha deixat de banda, de fa anys, la televisió. Diu que no li agrada, perquè la televisió és plena de males notícies... i aquestes ja venen soles i no cal anar-les a buscar a la caixa tonta. És per això que li parlo d'un pagès a la Cerdanya que ha estat denunciat per uns veïns de segona residència perquè no volen la pudor i les mosques que genera una explotació de vaques. Ai! "Si fa pudor que no vinguin... Ells han de plegar!! Tota la vida al camp i uns que venen a passar un dies de descans han de fer fora el pagès? Això és molt injust!", diu. Ai! I mentre m'ho explica, la veig ben empipada. De fet, em mira als ulls, com si fos jo qui volgués fer fora el pagès de la Cerdanya!

Mentre he parlat amb ella, que m'ho he passat la mar de bé, he pensat que acabaria el redactat de l'escrit agafant el seu exemple i fent al·lusió a tota una generació de dones pageses que compaginaven la dura feina del camp amb la no menys dura feina de la llar i l'educació dels fills. Una generació de dones que no posaven en dubte les seves responsabilitats. I no per deixadesa o per manca de motius. Ho feien per convicció. Estarem d'acord que aquestes senyores pageses s'haurien d'haver ben guanyat la nostra admiració. La meva ja la tenen.

 27
el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Fotografia:

Brígida Rosinyol, cuidant les
vaques

Jordi Pardinilla

 **Parc Natural
del Cadí-Moixeró**

 Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient
i Habitatge

28

 el picot negre

revista informativa
del PARC NATURAL
del CADÍ-MOIXERÓ

juny 2009
número 13

Parc Natural del Cadí-Moixeró
Telèfon: 93 824 41 51 - Fax 93 824 43 12
C/ de la Vinya, 1. 08695 BAGÀ
a/e: pncadimoixero.dmah@gencat.cat
www.parcscdecatalunya.net

Els colors del parc

